

Nove knjige

Tito i Bosna i Hercegovina, Zbornik radova, izd. Savez društava Tito u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2007.

U Sarajevu je u novembru 2006. održan Regionalni naučni skup *"Tito i Bosna i Hercegovina"*. Raif Dizdarević je, u *Uvodnoj riječi*, istakao dužnost vraćanja "objektivno i kritički – istorijske istine u znanje ljudi i u društvenu svijest, da se činjenicama suprotstavljamo svim krivotvorenjima i jednostranim ocjenama o tom vremenu i o Titovom doprinosu". Organizator skupa – *Savez društava Josip Broz Tito*, uspio je da, u kratkom vremenskom roku, prikupi radove učesnika i objavi ih u posebnom zborniku. Naučne teme pozicionirane su po svojim sadržajima u sedam tematskih oblasti: "Tito, NOB i BiH"; "Državnost, ravnopravnost i nacionalno pitanje"; "Ekonomika i društveni razvoj"; "Međunacionalni odnosi i religija"; "Odbrana suvereniteta"; "Titova ličnost"; "Sjećanja". Zbornik također sadrži pisane poruke i usmena gledišta izražena, u okviru diskusije, koja se odnose na teme i sadržaj navedenog skupa. On, uz različita kritička promišljanja, aktualizira brojna pitanja i ukazuje na potrebu za daljim nastavkom organiziranja sličnih skupova o značajnim deideologiziranim temama iz novije historije.

Ljubo Babić naglašava u svom radu da se ne radi o odbrani Tita, već da "moramo istinom o Titu braniti sebe, braniti opstanak Bosne i Hercegovine. Apetiti za rasturanje su stravično pogani i

još ih ima". Od prvog zapisa *"zemljica Bosna"* iz X stoljeća, ispisanog rukom Konstantina Porfirogeneta, osim "dobrih dana", mnogo je mutne vode njenim rijekama proteklo. Brojne su se vlasti promijenile, ideje javljale, sučeljavale, provodile ili zamirale, mijenjale su se granice na Balkanu. Bosna je po "Zapisu o zemlji" ostala *"Hladna i gladna K tomu još Da prostiš Prkosna od sna"*. Nadživjela je i Vizantiju, Ugarsku, Osmansko carstvo, Austro-Ugarsku, monarhističku Jugoslaviju u kojoj je prvi put bila teritorijalno razbijena, NDH, socijalističku Jugoslaviju. Novak Anđelić piše da su u pravu "svi koji su branili i brane postojanje države Bosne i Hercegovine i tradicionalno zajednički život njenih naroda i narodnosti – u odnosima ravnopravnosti, međusobnog poštovanja i saradnje, bratstva i jedinstva i svih humanističkih vrijednosti za koje se Tito zalagao".

Jugoslavensku državnu zajednicu restaurirale su 1945. progresivne društvene snage koje su predvodili komunisti, kao nosioci antifašizma i pokretači borbe protiv okupatora, iako su antijugoslovenske snage skoro sve do kraja ovog rata, bile brojnije od jugoslovenskih. Jugoslavija je imala najmasovniju kolaboraciju u Evropi. Vodeće sile antifašističke koalicije, odlučile su da se moraju obnoviti sve države koje su prethodno razbile naci-fašističke sile. A kakav će poredak biti u tim zemljama, dijelom je ovisio o odnosu snaga u njima. Vezivno tkivo obnovljene Jugoslavije bilo je političko: partija i armija. Jedinstvo zemlje se održavalo i preko Josipa Broza, kao personifikacije sistema i integrativnog faktora. Dr. Mirko Peja-

nović ustvrđuje da je Bosna i Hercegovina u Titovoj viziji emancipacije nacije i međunacionalnih odnosa u obliku federalne državne jedinice, "postala društveno-politički i kulturni okvir za slobodu naroda i razvoj u odnosima ravnopravnosti i hrvatskog, i srpskog i muslimansko-bošnjačkog naroda". Pobjeda antifašističkog NOP-a na čelu sa Titom 1945., kao sastavnog dijela svjetske antifašističke koalicije, kako u svom referatu iznosi dr. Smail Čekić, najbolji je mogući ishod ratne drame, u kojoj su se našli Bosna i njeni narodi. Antifašizam je ugrađen u temelje BiH, a Tito je stajao na čelu tog pokreta. Federativno uređenje Jugoslavije značilo je i izgradnju BiH kao ravnopravne republike u sastavu te države. Period njene renesanse i preporoda omogućio je stvaranje 1992. samostalne države Bosne i Hercegovine. Akademik Enver Redžić podsjeća da je razdoblje društveno-ekonomskog preobražaja nakon 1945. ranije nazivao "zlatno doba BiH", iako, dodaje, da u tom dobu "nije baš sve zlatno".

Historijska nauka je politička nauka. Nema epoha historije bez nadzora. U Jugoslaviji je postojala iskusna "škola" prilagođene historije. Bilo je dugo evidentno nastojanje partijskog i državnopolitičkog vrha da se preko Beograda i centralnih ustanova u njemu određuju tokovi razvoja historiografije. Visoki stepen ideologizacije i politizacije nije omogućavao racionalno saznavanje prošlosti koja je imala više sastavnica od onih koje je proizvodila partijska ideologija. Traumatična prošlost se pokušala prevazići ideološkim jedinstvom. Ona se ipak nije iscrpila, činjenice se nisu prešutjele ili potisnule. Raspad ideološke paradigme uticao je, u postjugoslavenskim zemljama, i na tematske, metodološke i sadržajne "prevrate u memoriji", sporenja različitih "zajednica pamćenja", preispitivanje i preoblikovanje različitih slojeva historijske svijesti, temeljne analize čitavih nizova historijskih činjenica. Pad komunizma u istočnoj Evropi popraćen je, prema brojnim zapažanjima, opsežnim preispitivanjem historije u namjeri da se opovrgnu komunistička tumačenja prošlosti koja su dominirala nacionalnim historiografijama i kolektivnim pamćenjem od kraja Drugog svjetskog rata. Ovaj proces je u mnogo slučajeva, sa historiografskom restauracijom "prekomunističkih kostura", doveo do drastičnih

pojave nekritičkog, historijskog revizionizma, do planskog demoniziranja slika zajedničke prošlosti u socijalizmu.

Konstituiranje novih država iziskivalo je izmišljanje i rekonstrukciju presocijalističke monumentalne prošlosti. Neovisnost je praćena opsjednutošću dubioznim historijskim ili mitskim, rasnim ili religioznim identitetom, masovnom proizvodnjom papirnate "rodoljubive" konfekcije. Istočno-evropska društva su politička društva i u njima su se intelektualci, za neznatno participiranje u vlasti, odrekli mišljenja: "Laži u početku iz interesa, poslije iz ubjeđenja, da se ne bi stidjeli" (Đerđ Konrad). Orkestriranu stigmatizaciju socijalizma kao totalitarne prošlosti, prate ćutanja o vlastitoy upletenosti u strukture bivšeg režima. Nova lojalnost se dokazuje silovitim demonizacijama socijalizma, novim servisiranjem politike. "Demokratsko udvorištvo" svojom tamnom crtom, poput drugih, sličnih pojava u tranzicionom periodu, karakterizira prelaznički mentalitet. "Ružno je" –kazao je jednom prilikom filozof Milan Kangrga, "kad se neko cijeli svoj život, deklarira kao marksista, piše marksistička djela, pa onda, da bi se uklopio u novu situaciju, ustvrdi da je to zapravo njegova mladenačka zabluda" –nazivajući takve "švercerima vlastitog života". Dezintegracija društvenih struktura uticala je i na veliku relativizaciju naučnog mišljenja. Jednoznačne osude odnose prevagu nad složenim rekonstrukcijama. Tzv. "poštena" nacionalna historija pretpostavlja sposobnost da se "zaboravi" sve što joj ne ide u prilog. Politički zreli narodi se ipak ne odriču nijednog dijela svoje historije. "Boljševički model", koji je bio obrazac modernizacije zaostalih agrarnih ekonomija planskom industrijskom revolucijom, do izvjesne tačke funkcionirao je "bolje od bilo čega još od raspada monarhija 1918. Za obične građane zaostalih zemalja u regionu – recimo za Slovačku i najveći dio Balkanskog poluostrva – to je vjerovatno bio najbolji period u njihovoj historiji" (Erik Hobsbaum). U zemljama nekadašnjeg "realsocijalističkog svijeta" socijalistička ideja se nekritički proglašava odgovornom i za one "grijehe historije" koji su izvršeni i prije njenog začeća. Potpuno je, međutim, deplasirano optuživati period socijalizma za sve postsocijalističke nedaće. Komunizam nije

bio jedina ideologija u Jugoslaviji. Nacionalne ideologije su bile starije od komunizma; bile su prisutne od stvaranja jugoslavenske države, bilo na sceni ili "u podzemlju", da bi na kraju postale dominantne. Među alternativama u Jugoslaviji krajem 80-ih godina 20. stoljeća, koje su bile antikomunističke, nije bilo one demokratske i jugoslavenske. Nacionalno pitanje postalo je jedina ideologija. Tradicija nacionalizma bila je jača i temeljnija nego tradicija demokratije. Jugoslavija nije bila definitivno "rješenje" u historiji. Ona je bila zbir različitosti. Mogla je funkcionirati samo na principu striktno ravnopravnosti, a ne na principu odnosa snaga.

Tragični način na koji su okončali Jugoslavija i komunizam u njoj, svjedoči koliko je nauka bila iza stvarnog toka zbivanja. Multiperspektivnim metodom se pokazuje i činjenica da su u prelomnim i turbulentnim historijskim događanjima društva podijeljena, da uvijek postoje koncepcije različitih rješenja. Iz svake historijske situacije ima više alternativa. Dio elite koji donosi odluke, upozoravaju naučnici, snosi odgovornost za izbor pravca za koji se opredijelio. Dramatična zbivanja tokom posljednje decenije 20. stoljeća potpuno su relativizirala i dezorijentisala ne samo opšte idejne, već i historijsko-naučne tokove. Historijsku nauku, kada je riječ o NOR-u i avnojevskoj Jugoslaviji zahvatila je, u najvećem dijelu postjugoslavenskih zemalja, duboka i teška kriza. Balansiranje prošlosti izvana, odakle se takođe, zbog interesa globalizacije, diktira revizija historije, ide u prilog rehabilitiranju nekadašnjih kvislinga čije se djelovanje stavlja u kontekst njihovog antikomunizma. Partizani na mnogim mjestima ostaju bez oreola ratnih pobjednika, a simbolički gube već dobijeni rat zato što je on vođen koliko protiv okupatora, toliko i protiv "domaćih izdajnika". Uporni su pokušaji da se, protežiranjem jedne nove verzije historije, "Titov socijalizam" denuncira po Firerovom modelu, tj. poricanjem komunističkog antifašizma jer je navodno bio iznuđen, zločinački i totalitaran. Antifašizam se svrstava u štetan i iracionalan bunt, a kvislinštvo u razumnu nacionalnu politiku. U takvom kontekstu Milan Nedić, predsjednik vlade okupirane Srbije je "spasavao srpski narod" i zato je "morao" da saraduje sa Nijemcima, dok je Tito bio običan

"agent Kominterne", ličnost sumnjivog identiteta. Kolaboracionisti jesu bili "ideološki" protivnici komunizma, ali su nacisti bili najveći. Nisu Britanci izdali četnike, već je bilo obrnuto. Kada je Čerčil kazao da se mora ići sa Staljinom protiv Hitlera, Draža Mihailović je odlučio da upravo sa Hitlerom ide protiv Tita. Četnički zločini se danas relativiziraju, uz nastojanje da se sve smjesti u određene ideološke okvire. Zamjera se korišćenje termina četnici-četnički, uz obrazloženje da su oni ušli u upotrebu preko "partizanske terminologije i propagande", pa se promovira drugi naziv: JVUO (Jugoslovenska vojska u otadžbini). Komunizmu se pripisuje da je u "titoističkoj varijanti" srušio "srpski koncept jugoslovenstva", nametnuvši njegov hrvatski, federalni model. Teze o nepravедnosti "avnojevskih granica" eksponirane su do krajnosti, što je i jedan od razloga frontalnog obrušavanja na tekovine titoističkog perioda. Radi se zapravo o globalnom, ideološki zasnovanom napadu na suštinu NOR-a.

Tito je upravljao je osjetljivom višenacionalnom državom, obuzdavajući nacionalističke antagonizme. Bila je to složena i odgovorna historijska uloga. Akademik Muhamed Filipović smatra da je moguće "osnovano i argumentirano tvrditi da je Josip Broz Tito bio najveća ličnost naše novije historije, historije cijelog nekadašnjeg jugoslovenskog državnog i historijskog prostora, kao i Balkana i da je u europskoj i svjetskoj historiji igrao jednu od vodećih uloga". Tito je, za neke analitičare, bio "posljednji Habsburgovac", za druge je to, pak, bio sovjetski lider M. Gorbačov. Ocjene o Titu, i ne samo njemu, moraju biti višeslojne i izdiferencirane. Historijske ličnosti, smatraju historičari, nisu odjeliti ljudi, one sažimaju epohu. Zadatak nauke ostaje otkrivanje interesa koji deformiraju istinu o prošlosti, uz prakticanje multiperspektivnosti u pristupu složenim pitanjima. Vatra isto gori, kazao je Aristotel, u Grčkoj i Persiji, ali se ideje o dobru i zlu razlikuju od mjesta do mjesta. Sadašnjost iziskuje složene i asimetrične slike prošlosti, obuhvatanje iznjanjiranih historijskih pojava u cjelini. Kontroverze, koje prate razvitak historiografskog saznanja, treba razrješavati novim istraživanjima, kreativnim i tolerantnim dijalogom neistomišljenika, čime historijska nauka najdjelotvornije napredu-

je. Treba omogućavati stvarno saznanje, policentričnu i multiperspektivnu historiju, o čemu na svoj način, svjedoči i ovaj Zbornik.

Dr. Safet Bandžović

Esad Sarajlić, Gradačac sa okolinom u prošlosti, BZK „Preporod“ Gradačac, 2008.

Rukopis knjige Esada Sarajlića Gradačac sa okolinom u prošlosti, obima 573 stranice, dijahronijski je strukturiran u sedam poglavlja: Najstarija prošlost i antičko doba; Srednji vijek; Osmanli period; Austro-ugarski period (1878.-1918.); Kraljevina SHS Jugoslavija (1918.-1941.); Školstvo; Stanovništvo. Naprijed su dati Riječ autora i Uvod, a pozadi Index imena, Literatura i Rječnik turcizama. Radi se o djelu izvanredne naravi i velikog društvenog i kulturnog značaja. U naučnoj klasifikaciji ovaj rukopis pripada tipu monografskih studija opšte i kulturne historije. Svoje monografske elemente on izražava u činjenici da se odnosi na opštu historiju jednog grada, Gradačca, i da su u istraživanju, opisivanju, analiziranju komentiranju njegove prošlosti prisutni svi relevantni monografski elementi, odnosno, općehistorijski pregled je dat kroz analizu političkog, ekonomskog, vojnog, administrativno-upravnog, obrazovnog, kulturnog, demografskog aspekta jednog naselja i njegovih ljudi. Ono što u naučnom smislu ističemo kao najveću vrijednost rukopisa jesu njegova izuzetna metodološka postignuća. Ona se sadrže u autorovoj sposobnosti da je na rijetko postignut način u rukopisima ovog tipa uspio znanstveno "locirati" mjesto i značaj Gradačca u općoj bosanskoj i široj regionalnoj historiji. Gradačac kao predmet istraživanja, kao posebnost, partikularnost je na zavidan način izražena, promatran i ocjenjivan kroz širi, bosanski i općenitiji regionalni povijesni horizont, na način da se ta posebnost ne utapa u općost, a niti općost guši posebnost. Konkretnije rečeno, mjesto Gradačca i njegovih ljudi u bosanskoj i regionalnoj povijesti je osvijetljeno i ocijenjeno na adekvatan način, sumiranjem stava da je Gradačac bitno historijsko žarište i povijesno ishodište mnogih modernih političkih, ekonomskih i kulturnih procesa u Bosni i Hercegovini. Autor je

dokazao i prikazao kako je Gradačac uvijek povijesno prednjačio, da je bio otvoren za moderna postignuća i da je s aspekta moderniziranja Bosne nerijetko imao ulogu prvijenca u brojnim projektima. Gradačac i okolina, mislimo na cijelu Posavinu, bili su prvenstveni prostor i medij moderniziranja i evropeiziranja Bosne, a čemu je sigurno doprinijela i geopolitička otvorenost tog područja prema Srednjoj Evropi. Moderne evropske ideje tolerancije, prosvjetiteljstva, sekularizma, nacionaliteta, industrijalizma, na tom području su zadobile najustrajnije i najznačajnije nosioce. Jednom riječju, Gradačac je svojom otvorenošću i slobodoumnošću povijesno prednjačio, a svaki grad dok ima takav stav prema svijetu prednjači i razvija se, kako to pokazuju i najnovija istraživanja Roberta Donie o Sarajevu.

Puna znanstvena i kulturna opravdanost djela ovakve vrste je i u tome što istraživanje, uvjetno rečeno, lokalnih tema doprinosi dodatnom produbljivanju jednog predmeta istraživanja. To imamo i u ovom slučaju. Preobimna je literatura o Bosni, data na više jezika i Sarajlić koristi najreferentnije autore i djela za pitanja od opšteg značaja koja se odnose na već dostignuta znanja o Bosni, dok svoj istraživački dar ispoljava na posebnostima Gradačca i njegovih ljudi. U toj ravni je njegov nesumnjiv doprinos opštoj i posebnim historijama Bosne. Ističemo samo izrazitu antropološku notu rukopisa, usredsređenost na demografsku historiju i potenciranje ličnosti i porodica u povijesti grada i okoline. Mada je porodica Gradašćevića u istraživanju plijenila najveću pozornost, ne može se reći da su druge porodice, graditelji zadužbina, vakufi, vojskovođe, političari i gradonačelnici, ulema i svećenici, prosvjetitelji, trgovci i poduzetnici svih vjerezakona s manje pažnje obrađeni.

Prof. dr. Šaćir Filandra

Sead Dizdarević, Ustavno pravo, Planjax, Tešanj, 2007.

Kako piše autor u svom predgovoru, ova knjiga nastala je povodom dugotrajnih i opširnih rasprava o mogućim ustavnim promjenama u Bosni i Hercegovini. U njoj se na vrlo pregledan način rasvjetljavaju neka pitanja nivoa i razvoja

ustavnog prava u susjednim i drugim evropskim i američkim državama, uz komparaciju uticaja tog savremenog ustavno-pravnog poretka sa prilika- ma u Bosni i Hercegovini. U traganju za moguć- nošću kvalitetnijeg uređenja ustavnih odnosa u našoj zemlji, autor je više pažnje posvetio „osno- vama ustavnog prava kao ključnim temeljima na kojim egzistira ustavno pravo u evropskoj i anglo- saksonskoj praksi i, posebno, funkcionisanju orga- nana državne vlasti.“ U poglavlju o razvoju ustav- nosti u Bosni i Hercegovini autor posebno skre- će pažnju na državno-pravni kontinuitet ove ze- mlje od njenog prvog pomena (u čuvenom spisu vizantijskog cara Konstantina Porfirogeneta „De administrando imperio“) do uspostavljanja neza- visnosti i državne suverenosti, odnosno ustavnog razvoja poslije 1990. godine.

Jedno posebno poglavlje knjige obrađuje ljud- ske slobode i prava kao vrlo aktuelno pravno-političko pitanje kod nas i u svijetu. Pošto je dao kra- tak osvrt na pojam ljudskih sloboda i prava kao javno-pravni odnos između čovjeka kao pojedin- ca i države, koji u historijskom smislu raspozna- jemo u posljednja dva vijeka, autor daje opširniji osvrt i pregled dokumenata kojima se utemeljuju

ljudske slobode i prava danas su svijetu.

Kao nosioca narodnog suvereniteta autor označava subjekt „koji na određenoj teritoriji ima najvišu i nedjeljivu vlast,“ a zatim obrazlaže razli- čita teorijska shvatanja nosioca suvereniteta i nje- govo ustavno određenje. Kako u Bosni i Hercego- vini ni jedna nacija ne čini natpolovičnu većinu u strukturi stanovništva i „kao je ona tradicionalno višenacionalna, tako je za nosioce suvereniteta kombinovan građanski i nacionalni princip. Po- smatrajući izbore kao najznačajniji izraz narod- nog suvereniteta, autor se posebno bavi načelima izbornog sistema: opšte biračko pravo, jednako biračko pravo, neposredni i posredni izbori, slo- boda i tajnost glasanja, aktivno i pasivno biračko pravo i izborni postupak koji u širem smislu obu- hvata skup aktivnosti građana, državnih organa, političkih stranaka, kandidata i drugih subjekta koji predstavljaju biračko tijelo u jednoj državi. U tom kontekstu, u posebnom dijelu knjige, autor se bavi savremenim izbornim sistemima i izbor- nim sistemom Bosne i Hercegovine, te pitanjima uređenosti ustavno-pravnih odnosa kroz držav- ne organe viših i nižih nivoa vlasti, pitanjima lo- kalne samouprave.

U prilogu knjige nalaze se i tekstovi Ustava BiH, ustava entiteta, kao i posebni izvodi drugih pravnih akata sa aspekta nadležnosti države i nje- nih sastavnih dijelova.

Mr. sc. Omer Hamzić

Salih Jalimam, Duhova susretanja (historiografija), Hijatus, Zenica, 2006.

Rad autora Saliha A. Jalimama podijeljen je u pet segmenata: uvodni dio, djelatnost Domini- kanskog reda, aktivnost katoličke crkve i domini- kanaca krajem 13. i početkom 14. stoljeća u sred- njovjekovnoj Bosni, zaključak, te bibliografiju i literaturu. U centralnom, trećem poglavlju – ak- tivnost katoličke crkve i dominikanaca – autor je dokumentovano obradio dolazak i djelovanje franjevačkog reda, sukob franjevaca i dominikana- ca, te učvršćenje franjevačkog reda u srednjovje- kovnoj bosanskoj državi.

U prethodnim napomenama autor je dao pre- gled korištene izvorne građe, te ocjenu dosadaš- njih rezultata historiografije u proučavanju vjer-

skih odnosa na teritoriju srednjovjekovne Bosne. Osnovna odlika autora je suvereno vladanje izvorima i to kako neobjavljenim (istraživanja u arhivima Dubrovnika, Šibenika, Zadra), tako i značajnim fundusima objavljene građe što daje osnovu za zrelu sintezu i izvođenje zaključaka koji su nerijetko polemički postavljeni u odnosu na uvriježenu historiografiju i još prisutne stereotipe.

Pravo bogatstvo podnožnih napomena (ukupno 454), osim uputa na izvore i literaturu, autor koristi i za mini eseje o hagiotopeografiji – kršćanskoj toponomastici srednjovjekovne Bosne, o bosanskoj franjevačkoj vikariji, čime dokazuje visok stepen znanstvene akribije, ali i izuzetne stilske umješnosti. U dosadašnjem opusu autora evidentan je veliki broj studija, rasprava, kritika i monografskih radova iz bosanskohercegovačkog srednjovjekovlja, napose radova o Crkvi bosanskoj, ali i historiji katoličkih redova i njihovog djelovanja na tlu srednjovjekovne Bosne. Radovi Salihha Jalimama su uvijek pobuđivali pažnju naučne

javnosti, pa nema sumnje da će i ovaj rad otvoriti raspravu o mjestu i ulozi katoličanstva i pojedinih katoličkih redova u historijskom razvoju bosanske države, ali autor očito to i želi.

Vodeći se Brodelovom idejom o zatvorenosti planina Rimskoj imperiji (kanije, kada je umjesto Cezarova Rima, došao Rim svetog Petra, problem će ostati isti), autor razložno analizira vjerske, ali i međunarodne prilike srednjovjekovne Bosne, utvrđuje uzročno-posljedične veze i smješta ih u realan kulturni, ali i politički okvir.

Prateći aktivnosti djelatnika ova dva katolička reda, autor je također analizirao njihov odnos prema sljedbenicima Crkve Bosanske, ali i vladarskoj dinastiji, te došao do zanimljivih zaključaka utemeljenih na prezentiranoj građi i izvorima, uz primjenu historiografskih metodoloških postupaka i izražen kritički sud.

Ovaj rad kao vrijedan rezultat samostalnog znanstveno-istraživačkog projekta, popunjava realnu prazninu u povijesti religija na tlu srednjovjekovne Bosne i vidljivo je da predstavlja rezultat višegodišnjeg istrajnog rada, sa apsolutnim naglaskom na istraživanjima izvorne i arhivske građe, što vrijednosnim sudovima i zaključcima autora, daje i veću specifičnu težinu. (iz recenzije)

Mr. sc. Dževad Drino

Nijaz Omer, Đavo, mit i istina. Traktat o zlu, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“, Gračanica 2008.

Knjiga *Đavo, mit i istina* ili *Traktat o zlu* iscrpno tematizira intrigu prokletog šejtana kod jevreja, kršćana, hrišćana i muslimana, dakle, dominantno u duhovnom i kulturnom prostoru Evrope i prostoru istoka iz kojeg nam dolaze *Tevrat – Stari zavjet*, *kanon Biblije*, *talmudska literatura*, *Novi zavjet* i *Časna knjiga Kur'an*, t.j. objave monoteističkih religija.

Autor konzultira ili apostrofira skoro svu bitnu i poznatu literaturu i najbitniji nivo/sloj informacija u vezi s đavolom. Čovjekova nemoć da se odupre iskušenju u koje ga đavo dovodi – čovjeka nužno izlaže primjerenoj kazni. *Traktat o kazni* je treća knjiga Nijaza Omera u njegovoj trilogiji koju piše i od koje očekujemo da zatvori informativno-spoznajni krug o *zavjeri*, *zlu* i *kazni* na-

spram Božje Dobrote kao Njegove Jedine Strane.

Podjela između Dobra i Zla puno je naglašenija od podjele na svjetlost i tminu koje se mogu prožimati u sumraku i praskozorju. Riječ je o Jedinoj konačnoj podjeli u svijetu koji i sobom činimo, a koju simplificirajući svodimo i na odnos *crno-bijelo*. Riječ je o paralelnim svjetovima koji će ostati paralelni zauvijek i koji se međusobno mogu doticati samo incidentnim koje proizlazi iz karaktera i prirode prisustva Zla i porijekla Dobrote, tj. u čovjekovom slabom karakteru i njegovoj nesposobnosti odupiranja iskušenju. To možemo svesti i na trenutak u kojem će đavo uvijek iskušavati, a neko uvijek biti slab i pomišljati kako može učiniti ustupak svojim slabostima. Ali svijest o paralelnosti Zla i Dobra nedvosmisleno nas uvjerava kako Zlo i Dobro opstaju ne dodirujući se!

Naime, ne možemo učiniti ni najmanje Zlo koje će rezultirati Dobrim, jednako kao što čineći Dobro, pouzdano donosi nagradu u svakom ishodu! U nevjerici spram toga i eksperimentirajući, možemo samo dokazati slabost svoje vjere u Stvoritelja Svega i svoju nesposobnost da se odupremo iskušenju koje nam prokleti šejtan podastire u svakom trenutku naše slabosti. Slabost nas, dakako, neće opravdati za učinjeno.

Knjiga Nijaza Omera organizirana je u dva dijela čovjekove spoznaje o šejtanu od postanka svijeta do danas. Prvi dio je i eksplicite o prokletom šejtanu, iblisu, đavolu etc., kako je sve nazivan u knjigama i literaturi koja prati objave, a drugi o *Magiji kroz stoljeća*, tj. o čovjekovom petljanju sa *anam njim*, a kojim nas uvjerava, kako je uvjet opstajanja *istine o đavolu*, sam čovjek sa svojim slabostima, dvojama i šuhvama u pogledu Svoga Stvoritelja i riječi *svetih knjiga*.

Dakle, *Kreator* je uvijek imao potpuno jasan odnos spram prisustva *prokletog šejtana* sve do *Određenog Dana* i svoje upozorenje čovjeku izrekao je u nedvojbenoj formi. Ta okolnost biva i uvjetom čovjekove potpune odgovornosti za svaki svoj korak i čin jer šejtan nema odgovornosti. U svemu što čovjek čini od nijeta do ishoda čina, uvijek je sadržana i kazna i nagrada, možemo reći: *ljepota i nagrada* samoga sebe. To je ono što će čovjeku i biti precizno vrednovano *Određenoga Dana* kada Sva Njegova Stvorenja budu pred

Njim klečala i čekala presudu, nagradu za vjeru, odanost i svjedočenje o Svom Stvoritelju, koji će tada Posvjedočiti Svima.

Drugi dio Omerove knjige donosi vrlo interesantne tekstove o *Babilonskoj magiji*, o *Magiji Starog rima*, o *Procesima Inkvizicije*, o *Lomačama Renesanse*, o *Mitu o Faustu*, o *Knjigama o vradžbinama i prizivanju demona*, donosi *Genealogiju đavola*, etc., tako da će se i bez sumnje šejtanu naklonjeni, poslije čitanja ove knjige moći bolje snalaziti u svojim šejtanijama, a mumini s još učvršćenijom vjerom šejtanu oduprijeti.

Knjiga je pisana lijepim suvremenim jezikom i stilom bez padova i uzleta, ravno i snažno, uvjerljivo. Nijaz Omer u ovoj knjizi demonstrira svoju lijepu pismenost, načitanost i opću kulturu. Uostalom, ako ovo i jeste neka, da kažemo, *šejtanska publicistika*, poznato nam je, Nijaz Omer je objavio i knjigu umjetničke proze ili *Knjigu od praha i snova* u kojoj, također, ne izbjegava osjetljiva pitanja, već se naprotiv suočava sa njima i izlazi osnažen u svome duhovnom zdravlju. Osim toga, mogli bismo se zakleti kako ima nečega okultnog i mističnog na njegovim slikama, na kojima kroz tminu plove arhitektonska zdanja i otoci s čovječjim tragovima. Čini se, kako to lijepo komunicira sa *tesavvufom*.

Atif Kujundžić

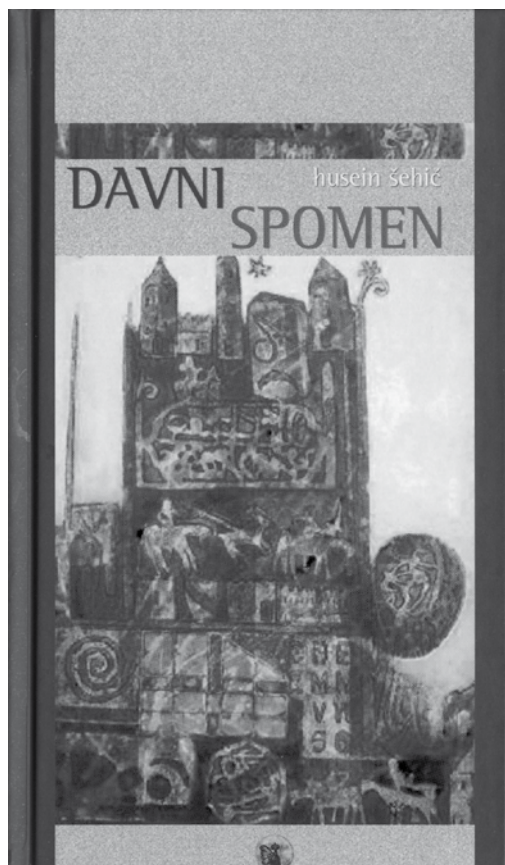
Husein Šehić, Darni spomen (pjesme), Bosanska riječ, Tuzla 2008. godine

Sredinom aprila 2008. godine u Lukavcu se sakupila četa mala, ali odabrana – na *Sedamnaestom memorijalu pjesniku Avdi Mujkiću*. Memorijal je održan pod motom jednog od antologijskih Avdinih stihova:

*Nema tebi umrijet, nek' je jasno
Nema tebi da govore kako život
otkucava...*

Sjetio sam se ovih stihova, kad sam se čitao i pročitao pjesmaricu-zbirku Huseina (Ahmetovog) Šehića *Darni spomen*. Sjetio sam ih se zato što je Avdo Mujkić, kao i u mnogim drugim prilikama, i ovog puta bio debelo u pravu: nema pjesniku umrijet' sve dok postoje njegove pjesme, a pogotovo dok postoje oni koji te pjesme cijene, vole i njeguju.

Potvrdila je da se s tim slaže *Bosanska riječ* iz

Tuzle, kad je odlučila da, u ediciji *Savremena proza*, a uz pomoć opština Bosanska Krupa i Gradačac, objavi knjigu Huseina Šehića *Davni spomen*. Dakako, prije svega, zahvaljujući svesrdnom zalaganju i nastojanju Huseinovog sina Sadika – i samog literate i zatočenika lijepa, ali prozne riječi – da očeva zaostavština i ovako bude ovjekovječena.

Na mnoge načine se mogu čitati knjige. I poezije i proze. Dva su najčešća: prvi, da se to čini *ex libro* – spolja, s distance, onako redaradi, tek iz znatiželje; drugi je način da se u knjigu – osobito poetsku – duboko zaroni i – još osobitije u susretu s poezijom – dopusti da stihovi u vas uđu, da ih osjetite, da prođete s njima, prosto ih usrčete u se.

Davni spomen se jedino može čitati na taj, drugi način. Onaj prvi ne dolazi u obzir. Nema šanse da, čitajući *Davni spomen*, ostanete napolju. Čak i površni poznavaoči poezije, već kod prvih stihova Huseina Šehića moraju osjetiti bar drhtavicu, ako ne i cio grč uzbuđenja, pozitivne provokacije i htije-

nja da se ide dalje s čitanjem. Podjednako to važi za svih šest tematskih cjelina ove zbirke. Od prvih stihova u *Sjetnoj pjesmi*, ispisanoj 1935. godine, sve do kraja i stihova iz 1939. godine, posvećenih krajiškom Džemaludinu. Između tog početka i tog kraja, traje pjesničko filigransko tkanje, majstorsko pojanje stihova o ljudima, krajevima, predjelima. I, dakako, majstorski posložena cjelina, koju priređivaču i izdavaču, ako ćemo pošteno, i nije bilo teško skrojiti – kad je to pjesnik skoro na tacni ponudio kao svršen posao.

Razmišljajući, poslije zaklopljene posljednje korice knjige o tome šta bi se moglo nazvati tkivom koje spaja, proteže se kroz cijelu zbirku i čini joj krvotok, nisam mnogo razbijao glavu. Brzo mi je sinulo: pjevanje Huseina Šehića je slavljenje i postavljanje čovjeka u centar, u ljudovanje, međusobno poštovanje – i ljudi, i prirode, i života, i njegove vrijednosti, i simbola – duhovnih i fizičkih – što ga čine i ko zna čega sve još, jednako plemenitog, lijepog i dragocjenog, a pjesnički vješto, pitko i harmonično upakovanog.

Nemam namjeru ni prepričavati, ni analizirati pjesme. No, moram ilustrovati ono što o knjizi mislim – sugerisući to mišljenje i vama – i to baš ovdje, u Krupi, u srcu Krajine, kao neiscrpnog nadahnuća i najvrednije inspiracije Huseina Šehića.

Na ovakvom mjestu i usred ovakve krajiške ljepote, uostalom, iole nadarena umjetnička duša – a Husein Šehić je i te kako nadaren – nije, jednostavno, mogla odoljeti da, već u ranoj mladosti, piše pjesme. Piše ih već s dvadesetak godina. Piše ih uporno, strpljivo, dugo ih piše. Tek će mu se 1975. objaviti prva zbirka. Duša će mu odavno biti u nebeskim visinama, kad ona 1995. izađe u obliku proširenog izdanja. A sada, 2008. godine, njegova duša nas, sigurno, zadovoljna gleda iz nedokučivih visina – radujući se što se, eto, pečatira njena plemenitost još jednom ovjerom neprolazne vrijednosti.

Dakle, Husein Šehić umije, voli i želi da ljuduje. U začudnoj, ali neodoljivoj kombinaciji sjete, nostalgije i elegične raskravljenosti prolaznošću života, on već u *Sjetnoj pjesmi* ne ostavlja nimalo prostora za dilemu u vezi s tim da li je svjestan ili ne te prolaznosti i trošenja čovjeka i života – a tek mu je 25 godina:

*O, vedri dani, drugovi moji,
što me ostaviste?!*

Sjećanje, i inače, čini kontinuiranu nit, jednu vrstu kreativne pjesničke konstante, kroz većinu Šehićevih pjesama. No, sjećanje ni zeru ne opterećuje istinu, niti imalo sjenči iskrenost. Vidimo to u pjesmi *Sjećanje na mrtvog druga Murata*, kome pjesnik poručuje:

*Ti se odmaraš na mjestu
gdje jedino pravde ima...*

U pjesmi iz 1938. godine *Draga sjećanja* može, možda, malo začuditi to što mlad čovjek, uoči dolazeće svjetske ratne kataklizme, u svom poju ima toliko gorčine, kad nostalgично, s neskrivenim žalom za mirnim vremenima, kaže:

*...Kako mi je onda bio taj svijet
pun ljepote,*

Bez himbe, zlobe i pakosti,

I nisam znao za teške svjetske gadosti.

Tuga za prošlošću je tema istoimene pjesme, što je svojevrsan sindrom kojim je obilježen cio prvi dio zbirke, pa pjesniku *daleki spomeni dušom šumore*.

Što se, već u sljedećem dijelu knjige, na svoj način umekšava, da ne kažem tješiteljski anulira, pjevanjem u slavu Krajine. Za koju pjesnik kaže da je *u srcu k'o sveto znamenje nosi*, a kad se obraća svojim Krajišnicima, otvara dušu i tvrdi *na sve pade teška, nijema tuga, k'o sivi, kišni oblaci*.

U pravom bukadaru pjesama s ovom temom, Šehić veliča, u slavu okiva i ljepotu obmotava svoj zavičaj – gotove to pjesme *Nad usnulom Krajinom, Pjesma starim kulama, Šapat naših strana...*

Još dublje će u nostalgiju i nastojanje da otrgne od zaborava prošla vremena, pjesnik uploviti u dijelu knjige, naslovljenom *Kroz stare mahale*. Ovdje mi se potvrda uvjerenja o ljudovanju, kao opsesiji Huseina Šehića, čini najdjelotvornije i najupečatljivije iskazanom.

Vidi se to prelijepo u pjesmama *Jesen u mahali, Usjedjelica, Samohrana Kaduna, Kraj njenog konaka, Nad porušenim očevim domom*.

Ljudovanje ili, preciznije, čežnja i težnja ka ljudovanju, nastavljaju se i u četvrtoj tematskoj cjelini zbirke *Seoska sivila*.

Pustoš puna tišine...

niz čaire klize vedrine

kaže pjesnik u pjesmi *Podne u selu*, pa pjeva *Moje selo*, pa *Prijatelj s brda*.

To će se nastaviti i u petom dijelu *Spoznaja*,

gdje u priču o odnosima među ljudima i o dražima i zamkama, zadovoljstvima i razočarenjima, dobicima i gubicima ljudovanja – obavezno uglavljuje i novac, pa u istoimenoj pjesmi veli:

*Bez tebe, svak' bio ostao hrom
pa stog' te žudi duša svaka.*

Da bi, na kraju, sportskim rječnikom kazano – pjesnik poentirao u završnici, u kojoj nam poklanja pobožne pjesme, naslovljene sa *Pred licem Tvojim*. Jednako upečatljive, jednako vrijedne i čovjeku, ali i njegovom Stvoritelju, posvećene su i pjesme ovog dijela zbirke.

Možda nisam bio do kraja od riječi, kad sam obećao – pa obećanje malo iznevjerio – da neću analizirati, niti prepričavati pjesme. Trudio sam se da samo ilustrujem ono što se ilustrovati mora. Jer, susret sa zbirkom pjesama Huseina Šehića *Davni spomen*, meni se čini kao susret s dalekim, lijepim, čistim vremenom, koje se u ovom, našem dobu – pomenuti i spominjati može samo tako, provjerom u zapisima ljudi koji ta vremena pamte, cijene i pjevaju im.

Za mlađe generacije, to danas, vrlo vjerovatno, ima prizvuk nestvarnog i nemogućeg. Njima, doista, može izgledati nevjerovatno da neko pjeva šumi, livadi, pticama, svojoj mahali, selu, svojoj generaciji, ljudima s kojima živi, druži se i prijateljuje.

Nama, malo vremesnijim, to je posve normalno, svagdašnje, regularno.

No, mi vremesniji ćemo, sasvim je sigurno, sa mnogo šara otputovati mnogo prije i brže od mladih, koji dolaze iza nas. I baš zato, treba njima, onima iza nas, ostaviti uvjerljivo, autentično, umjetnički dotjerano i prijemčivo svjedočenje o onome čega više, nažalost, nema – ali čega je bilo, kad je ovdje, na ovoj planeti, sve bilo drukčije.

Posebno se to odnosi na ljude.

Jer, ljudi su se tada mjerili po ljudskom, po ljudovanju, po ljepoti, plemenitosti, vjernosti, prijateljstvu, po postojanju smisla i pravih vrijednosti u odnosu između čovjeka i čovjeka.

A onda su došla neka druga mjerila.

Ishlapilo je ono nekadašnje, vrijedno i plemenito.

Najgore je, izgleda, ipak prošlo ljudovanje. Skoro je zaboravljeno. Obezvrijeđeno. Podcijenjeno. Bagatelisano.

E, baš zbog toga, čini mi se da je zbirka *Davni*

spomen dobrog i plemenitog Huseina Šehića – jer samo dobar i plemenit čovjek je to baš ovako mogao napisati – posebna vrijednost i neprocjenjiva dragocjenost.

I baš zato se valja zahvaliti svima, koji su učestvovali u pripremi, proizvodnji i obnarodovanju ove zbirke. Najprije Huseinovom neumornom sinu Sadiku, koga sam, uz pomoć ove knjige, još bolje upoznao – iako se znamo 30 godina, a onda i *Bosanskoj riječi*, koja nam je priuštila zadovoljstvo da dobijemo zbirku.

I naravno, Huseinovom zavičaju, Krupi obaška, kao i Biblioteci, u kojoj se nalazimo i koja, očito, *Davni spomen* ima namjeru, s razlogom, trajno upisati u svoj bogati i lijepi ljetopis. (Iz recenzije)

Zlatko Dukić

Atifa Dolinar-Terzić, Radi čovječenja do očovječenja (pjesme), „Grin“, Gračanica, 2006.

Poetski senzibilitet Atife Dolinar-Terzić sve više buja i dobija na snazi, što je vidljivo, evo, iz njene četvrte, istina, omanje zbirke poezije. U ovaj rukopis uvrštene su i neke iz njenih prethodno objavljenih knjiga, ali to ne narušava kompoziciju ponuđenog rukopisa niti tematsku cjelinu poezije. I ove pjesme su prirodan nastavak njevoj do sada tri objavljene zbirke stihova: *Tekbirima kosmos odjekuje* (Sarajevo, 1966.), *„Na nebu zasja zvijezda nova i Sehara moje majke*, objavljene 2000. godine u Sarajevu.

Način pjevanja Atife Dolinar-Terzić je, bez sumnje, samosvojan i autentičan, ali i prepoznatljiv: kosmos kao fenomen, možemo reći da je postao prava opsesija pjesnikinje i u centru je njenih stihova. Ono što je pri prvom čitanju njenih pjesama sasvim jasno je da je pjesnikinja obuzeta slovom Kur'ana i patriotizmom, kao idejom vodiljom njenog života i djela. Ponegdje se osjeća i lokalpatriotizam za njenom rodnom Gračanicom, koja je ostavila neizbrisiv trag u njenom hodu kroz život. To se posebno osjeća u pjesmi *Grad-Čarnica*, u kojoj, između ostalog veli:

*Grad-Čarnice, imena mi tvoga
čaršijo, kadiluče stari,
tražeć' svoje u tvome prijeklu,
nađoh blaga u tvojoj sehari.*

Naslijeđenoga i stečenoga.

... ..

*Imal si sve sifate grada
Kad u tebi kadiluk zavlada,
A Čarnica kasabica
Postala je GRAD-ČARNICA.*

Pjesnikinja ne posustaje, ona nastavlja onu tradicijsku neprekinutu liniju, koja je neodoljivo veže sa islamom, vjerom njenih predaka. Stoga veoma često u svoje pjesme, umjetnički transparentno, interpolira ajete iz Kur'ana Časnog, objašnjavajući ih stihom. Takvom jesnom pjesmom započinje Atifin rukopis, s pjesmom *Radi čovječenja do očovječenja*:

*Adem, prvi čovjek na svijetu,
Hava žena, od Ademovog rebra,
određenjem Stvoritelja
postavljeni da borave u Džennetu,
radi čovječenja,
do određenog vremena,
do očovječenja.*

Neke njen pjesme kao da slijede misao jednog od najvećih islamskih mislilaca i pjesnika hazreti Mevlana Dželaluddina Rumija iz trinaestog stoljeća, koji poziva sve ljude pod svoje okrilje: i crne i bijele i muslimane, judejce i kršćane. Tako i naša pjesnikinja u jednoj poetski snažnoj pjesmi kaže:

*Stari iz Venecije
Ni davnina, ni daljina,
ni visina, ni dubina,
ni nerazumijevanje jezika,
ni civilizacija, ni generacija,
ni vjera, ni nacija,
ni politika
nisu prepreka
da čovjek prepozna čovjeka.*

Neke pjesme Atife Dolinar-Terzić inspirirane su sevdalinkom, tom bošnjačkom urbanom pjesmom, samozatajnom i snažnom. Nekada je to bila pjesma djevojačke čežnje i nadanja, koju nisu smjeli propustiti avlijski zidovi. Svakako, to je eho odrastanja u rodnoj kući i avliji, među šimširima i lozama.

*Abdulahu, moj sevdahu,
sevli jablanu,
što li mene tvoja majka
neće za snahu?
Nijesi bahtli, Abdulahu,*

Zelen orahu,

Da dovedeš lijepu Zejnu majci za snahu.

Bez sumnje, njen pjesnički dar, koji je dokazala sa svoje tri štampane zbirke, zaslužuje da njena poezija bude u obliku knjige predstavljena javnosti. (Iz recenzije)

Prof. dr. Lamija Hadžiosmanović

Hajrija Bećirović, Istina života (poezija), Planjax, Tešanj 2007.

Ovo je deseta po redu pjesnička knjiga gračaničkog pjesnika Hajrije Bećirovića (rođen 1945.), koji se počeo javljati u štampi i periodici od 1961. godine. Pore samostalnih stihozbirki, zastupljen je i u brojnim zajedničkim knjigama i zbornicima, a u poznim godinama, kada je potpuno izgubio vid, pokazao se kao vrijedan književni i kulturni aktivist organizacije slijepih i slabovidnih lica Tuzlanskog kantona.

Ova nevelika stihozbirka gračaničkog pjesnika koji je čitav život posvetio poeziji na neki način je replika na njegovu, prije nekoliko godina, štampanu pjesničku zbirku pod naslovom „Slika života“, s kojom je ustvari i ušao u zrelu fazu svoga stvaralaštva. Za razliku od „Slike života“,

koja obiluje punoćom stiha i pjesme, Bećirovićeva „Istina života“, po svojoj formi, možda i nije poezija, već zbirka pjesnikovih definicija o životu koji ga okružuje, zbirka njegovih sentenci, kratkih iskrica duha, minijatura jednog pisca kojeg su pitali: „Zašto si stavio zarez iza vremena?“. Umjesto preciznog odgovora pisac je odgovorio: „Ne znam kada je kraj života“. Tako nas pisac uvodi u svoje „istine života“. Njegova priča nema kraja jer na kraju života „smrt je zadnja riječ“. Pesimizam ili razložnost jedne zrelosti...? (O.H.)

Avlija, Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“, Općinsko vijeće Gračanica, godište IV, br. 5., Gračanica 2008.

Publikacija sadrži radove literarne i likovne sekcije, portrete i kraće biografske podatke autora zastupljenih u ovom izdanju te članova muzičke sekcije i sekcije keranja. U prvom dijelu govori se o aktivnostima Društva u 2006. godini, a u predgovoru koji je napisala mr. Jasna Hadžiselimović ističe se kako je ovaj časopis „vjeran sljedbenik svih dešavanja i nastojanja ljudi u okviru „Preporoda“, ali i samih Gračanlija koji zajedno sa „Preporodom“ učestvuju u lijepim aktivnostima Društva“. Pored prigodnih programa povodom bajramskih blagdana u aktivnosti društva ističe se nekoliko promocija knjiga (Nijaz Omerović, „Čekajući Mesiha“, Ismet Suljić „Očeva Kletva“) te pojedinačnih i kolektivnih izložbi slika gračaničkih i nekoliko gostujućih slikara.

U dijelu publikacije rezervisanom za literarnu sekciju Društva nalazimo 25 imena sa pjesničkim i nešto manje zastupljenim proznim „uradcima“, jako neujednačenog kvaliteta, počevši od trojice veterana lokalnog pjesništva Mirze Dedića, čije neke novije pjesme privlače posebnu pažnju („Na čekanju“, „Hajdi“), Amira Mašića (sa nekoliko dječjih pjesama) i Hajrije Bećirovića (3-4 misaone pjesme), te dvoje poznatih gostujućih pjesnika iz Srebrenika – Fikrete Jašić i Ešrefa Berbića, pa do sasvim nepoznatih imena koji prvi puta istupaju u javnosti sa svojim književnim pokušajima (Alma Ibraković, Harisa Helić, Ibrahim Huskić i dr.).

Likovna sekcija u ovoj publikaciji zastupljena je sa 14 slikara amatera, među kojima se ističu radovi Milene Šabić Andrejić, Refke Čajić, Mehmeda Alića – Gljive i Naide Halilović...

Iako su ovakve publikacije prigodno-informativnog karaktera, čije uredništvo nastoji da predstavi i afirmiše što veći broj amatera-stvaralaca, članova svog društva, što je sasvim razumljivo, ipak bi se izboru i njihovoj selekciji moralo posvećivati više pažnje – jer u tom stvaralačkom obilju (kvantitetu), ima itekako kvaliteta, koji treba afirmisati.

Mr. sc. Omer Hamzić

Ahmed Spahić, Političko organizovanje na putu islama, BZK „Preporod“, Gračanica 2008.

U ovoj knjizi autor osjeća i promišlja aktualno bosanskohercegovačko stanje pasivnosti i ravnodušnosti. On reagira na to već izvjesno vrijeme: odlukom da je sazrelo vrijeme za novu političku snagu koja će biti vođena duhom islama, deklaracijom o Narodnoj islamskoj stranci, intervjuima i razgovorima i, konačno, ovom knjigom. Logičan je to rezultat dvadeset godina autorovog bavljenja društvenom situacijom i političkim organiziranjem Bošnjaka u Bosni i Hercegovini. Još od kasnih osamdesetih Ahmed Spahić neumorno se zanima za dobro muslimana i Bošnjaka, a nakon prijelomne devedesete godine i zaživljavanja novog političkog poretka, politički se aktivno zalaže i radi na ostvarivanju ideja koje su u startu imale islamski predznak.

U osnovi ove knjige leži povratak (na političkom planu) idealima i vrijednostima islama. Sam autor je čovjek koji je uvijek bio predan tim idealima i bio borac za njih. Savremena društvena stvarnost u Bosni i Hercegovini, nažalost, rijetko je predmet stručne analize i tumačenja. „Bosanski sekularizam“, ta čudna i zastrašujuća sintagma, razmatranje problema društva koje se oslobodilo jednog režima agresivnog ateizma, a prebrzo (sa svježim ranama zbog netom završene agresije i genocida za koji niko ne odgovara) bilo izloženo uticaju Zapada, tema je kojom se, između ostalog, zanima ova knjiga.

U naše društvo danas, pored pozitivnih ideala slobode, jednakosti i demokratije, prodiru i razli-

čite lažne vrijednosti, uz neke od pravih društvenih poštasti i zala. na mnoge krize koje napadaju nas, našu porodicu, prije svega našu mladost, ljudi u Bosni i Hercegovini reaguju neobjašnjivom pasivnošću i apatijom. Autor razmišlja o tome i nudi jedno od mogućih rješenja: oni ideali i vrijednosti islama, koji su prisutni u našem bošnjačkom društvu, oni ideali za koje smo ne jednom dokazali da smo spremni izgarati, mogu se pretočiti i u politički program. Na kraju, u uvjetima višestranačja i ozračju kakve-takve demokratije, najbolji mogući način aktivne borbe za ostvarivanje ideja jeste političko organiziranje.

Pružamo podršku autoru u njegovom nastojanju da Bosna i Hercegovina, poput ostalih evropskih zemalja, dobije jednu stranku koja će u centru svog programa imati očuvanje vrijednosti vjere, morala, porodice, slobode i pravde. Podrazumijeva se da će to u slučaju bh. Muslimana biti vrijednost vjere islama.

Emina Hatunić, prof.